

EEN HISTORISCHE KELDER ONDERZOCHT. ARCHEOLOGISCH VOORONDERZOEK LANGS DE NEDERKOUTER 28 TE GENT (PROV. OOST- VLAANDEREN).

Eindrapport

ABO Archeologische Rapporten 217

Rapport opgemaakt door :

Kontichsesteenweg 38
2630 Aartselaar

oktober 2017
Dossiernr. 18665.R.01

COLOFON

Titel

Een historische kelder onderzocht. Archeologisch vooronderzoek langs de Nederkouter 28 te Gent (Prov. Oost-Vlaanderen)

Auteurs

Pedro Pype, Jan Coenaerts, Emmy Nijssen

Opdrachtgevers

NDK28 nv

Projectnummer

19024

Plaats en Datum

Aartselaar, februari 2016

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 217

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template
M2.1.5_F05_nl_v2

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	10/04/2016	Interne draft
v1	15/06/2016	Externe draft / definitieve versie
v2	30/06/2016	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Pedro Pype
Expert	Pedro Pype
Business Unit Manager	Tim Moerenhout
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
Director	Didier Reyns/Patrick Hambach

INHOUD

DEEL 1 Administratieve gegevens	7
DEEL 2 Rapport.....	8
1 Inleiding.....	8
1.1 Aanleiding van het onderzoek.....	8
1.2 Doel van het onderzoek	8
1.3 Aard van de bedreiging	9
2 Bureauonderzoek	10
2.1 Topografische en bodemkundige situering.....	10
2.2 Cartografische bronnen	11
3 Archeologie	12
3.1 centrale archeologische inventaris (CAI).....	12
3.2 Resultaten prospectie met ingreep in de bodem	13
4 Besluit en terugkoppeling onderzoeksvragen.....	38
4.1 Besluit.....	38
4.2 Onderzoeksvragen Onroerend Erfgoed	39
4.3 Onderzoeksvragen vervolgonderzoek.....	40
4.4 Onderzoeksstrategie	40
5 Kwaliteitscontrole en ondertekening.....	41
6 Bibliografie	42
DEEL 3 Bijlagen.....	43

LIJST VAN BIJLAGEN

BIJLAGE 1	Situeringsplan met een overzicht van de geplande proefsleuven
BIJLAGE 2	Sporenlijst
BIJLAGE 3	Vondstenlijst
BIJLAGE 4	Fotolijst

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: De middeleeuwse kelder met Doornikse pijler.....	8
Figuur 2: Kadastrale kaart van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)	10
Figuur 3: Aanduiding van de relevante CAI-gegevens	12
Figuur 4: Algemeen grondplan kelder met aanduiding van de werkputten (de bovenzijde wijst naar het westen)	13
Figuur 5: Detail van de centrale pijler in Doornikse kalksteen met bladkapiteel	15
Figuur 6: Tegelvloer spoor 1.....	16
Figuur 7: Vlijlaag na het verwijderen van de tegelvloer	16
Figuur 8: Heterogeen ophogingspakket onder tegelvloer spoor 1	17
Figuur 9: Noordprofiel van werkput 1.....	19
Figuur 10: Tekening noordprofiel	20
Figuur 11: Westprofiel van werkput 1	21
Figuur 12: Tekening westprofiel.....	22
Figuur 13: Detail profilering basis Doornikse pijler.....	23
Figuur 14: Fundering met losse veldstenen van de Doornikse pijler.....	24
Figuur 15: Tekening grondplan fundering Doornikse pijler	25
Figuur 16: Tegelvloer spoor 1.....	26
Figuur 17: Heterogeen ophogingspakket onder tegelvloer spoor 1.....	28
Figuur 18: Noordprofiel van werkput 2	29
Figuur 19: Tekening noordprofiel	30
Figuur 20: Bakstenen vloerniveau spoor 1.....	31
Figuur 21: Natuurlijke C-horizont onder bakstenen vloerniveau spoor 1	32
Figuur 22: Heterogeen ophogingspakket onder de huidige vloer met Doornikse tegels	33
Figuur 23: (Extractie?)kuilen spoor 2 en 3 in het noordprofiel van werkput 4.....	34
Figuur 24: Tekening noordprofiel met aanduiding van kuilen spoor 2 en 3.....	34
Figuur 25: (Extractie?)kuil spoor 3 in werkput 5.....	37

DEEL 1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Titel	Een historische kelder onderzocht. Archeologisch vooronderzoek langs de Nederkouter te Gent (Prov. Oost-Vlaanderen)
Site	Nederkouter 28
Rapportagedatum :	Februari 2016
Type Onderzoek:	Prospectie met ingreep in de bodem door middel van proefputten
straat + nr. of omschrijving	Nederkouter 28
- postcode :	9000
- deelgemeente :	/
Kadaster:	Afdeling 5, sectie E, percelen 1068c.
Naam opdrachtgever :	NDK28 bvba
- straat + nr.:	Industrieweg 76
- postcode :	9032
- fusiegemeente :	Wondelgem
- land :	België
Vergunninghouder	Pedro Pype (2015/567)
Uitvoerder	Pedro Pype, Jan Coenaerts, Emmy Nijssen
Verwerking	Pedro Pype, Jan Coenaerts, Emmy Nijssen
Contactpersoon Onroerend Erfgoed	Nancy Lemay
Wetenschappelijke begeleiding	Trajectbegeleiding Geert Vermeiren (Dienst Stadsarcheologie Gent)
Termijn	3 dagen
Bijzondere voorwaarden	2015/567
Reden van de ingreep in de bodem	Vloerverlaging tot oorspronkelijke niveau van de bestaande kelderverdieping
Archeologische verwachting	Oudere vloer- en/of vloerniveaus middeleeuwse kelder
Doelstelling	Inzicht verkrijgen in het mogelijke bewaarde bodemarchief
Resultaten	Aanwijzingen voor mogelijke extractiekuilen en laatmiddeleeuwse ophogingspakketten

DEEL 2 RAPPORT

1 INLEIDING

Tussen maandag 19 en 20 januari 2016 werd door ABO nv een archeologische vooronderzoek uitgevoerd in de kelderverdieping van het Neoclassicistische Hotel Legrand, gesitueerd langs de Nederkouter te Gent (Prov. Oost-Vlaanderen).

Het onderzoek werd uitgevoerd in opdracht van NDK28 bvba door de archeologen Jan Coenaerts, Emmy Nijssen en Pedro Pype van ABO nv. Het Agentschap Onroerend Erfgoed werd vertegenwoordigd door erfgoedconsulent Nancy Lemay. De contactpersoon van de opdrachtgever was Thierry Maene. Het project werd tevens vanuit de Stadsarcheologische Dienst van Gent opgevolgd door archeoloog Geert Vermeiren.

1.1 AANLEIDING VAN HET ONDERZOEK

De aanleiding tot het vooronderzoek vormde de geplande restauratie- en herinrichtingswerkzaamheden van het pand.

De kelderverdieping is bestaande uit een reeks aansluitende ruimtes, waarvan één ervan, nl. een rechthoekige kelder met Doornikse pijler en kruisgewelf duidelijk teruggaat tot een oudere mogelijk middeleeuwse structuur (Fig. 1). In de kelderruimtes wordt een vloerverlaging voorzien om de kelderverdieping functioneler te maken.

Figuur 1: De middeleeuwse kelder met Doornikse pijler

1.2 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het vooronderzoek, meer bepaald een prospectie met ingreep in de bodem (proefputten), is op de bedreigde locatie inzicht verkrijgen op de mogelijke bewaarde

archeologische resten gerelateerd aan de historische kelder en mogelijke aanbevelingen te formuleren voor verder onderzoek en/of in situ bewaring.

1.3 AARD VAN DE BEDREIGING

Door de geplande werkzaamheden, waarbij het huidige vloerpeil zal verlaagd worden, bestaat uiteraard de kans dat er mogelijk archeologische resten zullen geraakt worden. Hierdoor achtte het Agentschap Onroerend Erfgoed een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk.

De vraagstelling van het onderzoek zal gericht zijn op de historiek van de kelder en, bij uitbreiding, van de historische locatie van de site.

Hierbij moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- Zijn er nog oudere vloeren/sporen aanwezig die info aanleveren over het oorspronkelijke/ vroegere uitzicht van de kelder? Zo ja, wat is de relevante info voor de verdere opmaak van het restauratieontwerp?
- Zijn er nog sporen aanwezig die een aanduiding geven van de historiek van de site voor de bebouwing? Zo ja, kunnen hierbij zones of dieptes aangeduid worden en wat zijn de randvoorwaarden voor een maximaal behoud in situ bij het restauratieproject?
- Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners gedurende hun gebruikperiode?
- Wat zijn de belangrijkste vraagstellingen die extra aandacht verdienen bij het vervolgonderzoek?
- Wat is de te volgen strategie tijdens de opgraving?

2 BUREAUONDERZOEK

2.1 TOPOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING

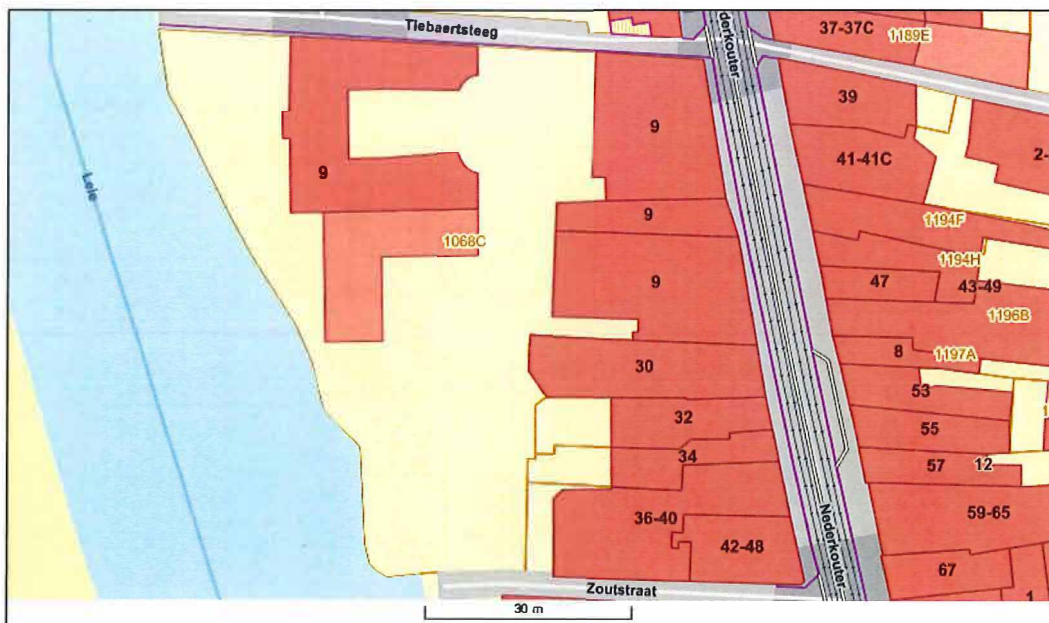
2.1.1 TOPOGRAFISCHE SITUERING

Gent is gesitueerd op beide oevers van de Leie en de Schelde en hun samenvloeiing ter hoogte van de voormalige Sint-Baafsabdij. De zandige hoogtes langsheen de valleien reiken tot 15m TAW, met als uitzondering de Blandijnberg met een hoogte van ca. 28m TAW.

De Blandijnberg is een langwerpige heuvel die als een rest van een oude tertiaire of pleistocene schiervlakte moet beschouwd worden. Aan de basis wordt deze heuvel ingesloten aan west- en oostzijde door de meanders van de Leie en de Schelde. In de top van de heuvel is klei van Asse aanwezig, terwijl in de flanken drie zandsteenbanken van het Lediaan als verstevigende elementen fungeren. De dalbodem ten noorden van de Blandijnberg heeft sinds het ontstaan van de stad veel wijzigingen ondergaan. Eertijds werd dit gebied, meer dan nu, gekenmerkt door het grote aantal vertakkingen van waterlopen, waardoor de lage stad in feite een amalgaam werd van onregelmatig gevormde eilandjes. Deze vertakkingen werden nog aangevuld met kunstmatig gegraven grachten. In de dalbodem zijn tevens een aantal hoger gelegen zandheuvels bewaard gebleven. De belangrijkste is de heuvelrug die begint aan de Kouter en loopt over de Kalandenberg naar de Zandberg, waar ze haar hoogste punt (13,84 meter) bereikt; ze strekt zich verder uit over de Hoogpoort om langzaam neer te dalen naar de Leie-oevers.

Omwille van het sterk verstedelijkte karakter van de binnenstad valt de oorspronkelijke topografie moeilijk af te lezen.

Het bewuste perceel wordt in het noorden begrensd door de Tiebaertssteeg, in het oosten door de Nederkouter, in het zuiden door de Zoutstraat en in het westen door de Leie.

Figuur 2: Kadastrale kaart van het onderzoeksgebied (Geopunt 2016)

2.1.2 BODEMKUNDIGE SITUERING

Bodemkundig wordt het onderzoeksgebied gekenmerkt door de aanwezigheid van kunstmatige gronden (bebouwde zone van de historische stad **(OB)**).

Bodemkundig wordt het onderzoeksgebied gekarakteriseerd door de aanwezigheid van meestal lichte leemgronden (**P-types**), afgewisseld met alluviale gronden gaande van lemig zand (**S**) en zandleem (**P**) tot klei (**U**).

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de oostelijke oever van de alluviale vallei van de Leie.

2.1.3 GESCHIEDKUNDIGE SITUERING

In 2015 werd de historische stadskern van Gent, samen met nog 57 andere stadskernen, opgenomen als archeologische zone (Inventaris van het Archeologisch Erfgoed; Historische stadskern van Gent, ID. 140021).

De Nederkouter is een gedeelte van een oude verkeersas aangelegd tussen de bergkam en de Leie. De naam "Nederkouter" komt voor het eerst voor in het Rentboek van de Heilige Geest van de Sint-Michielsparochie in 1308. Deze loopt van de 12e-eeuwse vestigingswal, eertijds versterkt met de Ketelpoort, en de Ketelbrug naar de Kortrijksepoortstraat.

Tot 1795 maakte de Nederkouter deel uit van het Sint-Pietersdorp, dat tijdens de middeleeuwen toebehoorde aan de Sint-Pietersabdij. In 1193 werd het reeds vermeld als "*Villa Sancti Petri*" en later vanaf 1268 "*Sente Pieters dorp*" maar de oudere benaming "*Blandinium*", gaat terug tot de Romeinse tijd.

2.2 CARTOGRAFISCHE BRONNEN

Voor een gedetailleerd overzicht van de gebruikte cartografische bronnen verwijzen we naar de reeds uitgevoerde bouwhistorische studie door Origin Architecture & Engineering, 3-12-2014.

Hieruit kan afgeleid worden dat er zich reeds in de 16de eeuw, tussen de Nederkouter en de Leie, een dichte lintbebouwing bevond (cf. stadsplan van Jacob van Deventer uit 1559). Ter hoogte van het onderzoeksgebied was er de aanwezigheid van een U-vormig gebouwenbestand met een open ruimte langs de Leie. Ditzelfde beeld wordt ook weergegeven op het stadsplan van Jacques Horenbault uit 1619.

Op het stadsplan van Henricus Hondius uit 1641 is het U-vormige bouwblok verdwenen en worden een reeks van smalle rijhuizen weergegeven met langs de Leie een tuin en een verhoogde kademuur. De aanwezigheid van een kademuur wijst erop dat op dat ogenblik de Leie reeds was gekanaliseerd.

Vanaf de 18de eeuw werden langs de Nederkouter statige herenhuizen opgetrokken. Dat geldt ook voor het onderzoeksgebied, waar in 1784 het Hotel Legrand werd gebouwd met achterliggende orangerie en koetshuis, waardoor een binnenplein werd gevormd.

3 ARCHEOLOGIE

3.1 CENTRALE ARCHEOLOGISCHE INVENTARIS (CAI)

In de nabije omgeving van het onderzoeksgebied zijn 16 CAI-locaties relevant.

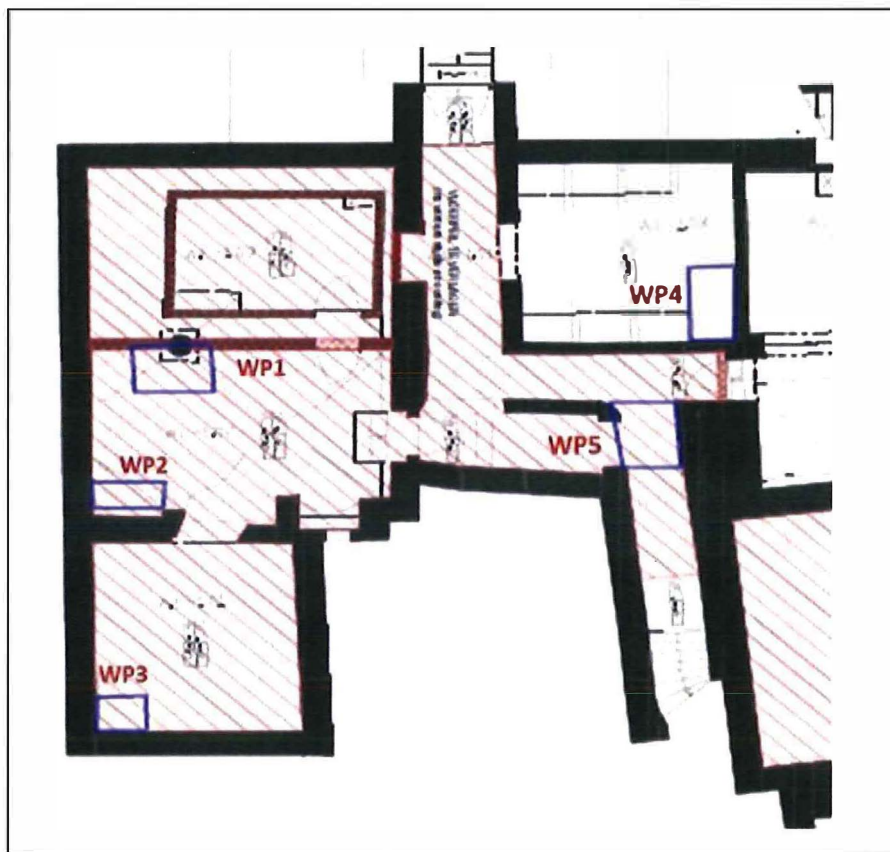
CAI Locatie	Locatie	Omschrijving	Datering
333514	Nederkouter	Enkele Gallo-Romeinse scherven	Gallo-Romeins
163391	Bagattenstraat	Aardewerk en muurresten	Middeleeuws tot Nieuwste Tijd
333494	Hoek Bagattenstraat en Nederkouter	Aardewerk en muurstructuren	Late Middeleeuwen
333496	Bagattenstraat	Muurstructuren	Nieuwste Tijd
333516	Nederkouter 4	Muurstructuren	Middeleeuws
333505	Nederkouter	Bronzen munt van Constantinus Chlorus	Romeins
333507	Ketelvest 3	18 ^{de} eeuwse pand	Nieuwste Tijd
157396	Willem Tellstraat 1	Bronzen sestertius van Hadrianus	Romeins
333574	Lindelei	Aardewerkconcentratie	Middeleeuws tot Nieuwste Tijd
333573	Lindelei 38	Muurstructuren Agnetenklooster	Late Middeleeuwen
333202	Koophandelsplein	Muurstructuren Ketelpoort	Late Middeleeuwen
333204	Kuipgat	Muurstructuren Recolleten- of Franciscanerklooster	Late Middeleeuwen
160584	Savaanstraat	Muurstructuren en sporen	Romeins tot Nieuwste Tijd
333201	Koophandelsplein	Bronzen munten	Romeins
333200	Koophandelsplein	Humeuze laag met aardewerkvondsten	Late Middeleeuwen

Figuur 3: Aanduiding van de relevante CAI-gegevens

3.2 RESULTATEN PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM

3.2.1 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Het vooronderzoek werd uitgevoerd conform de bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem middels de aanleg van vijf proefputten verspreid over de kelderverdieping (Fig. 4). Twee proefputten, waarvan de afmeting in de bijzondere voorwaarden bepaald werd op maximum 1x1m werden voorzien in de kelder met kruisgewelf. In de noordelijke kelder, de wijnkelder en de circulatieruimte werd telkens een proefput voorzien, idealiter in één van de hoeken. De grootte van deze proefputten werd niet specifiek bepaald in de bijzondere voorwaarden.

Figuur 4: Algemeen grondplan kelder met aanduiding van de werkputten (de bovenzijde wijst naar het westen)

WERKPUT 1:

Werkput 1 werd aangelegd in de zuidwestelijke hoek van de kelder met kruisgewelf. Het doel van het vooronderzoek in deze kelder was het aantonen van het oorspronkelijk (vloer)niveau van de kelder.

In de bijzondere voorwaarden werd de put bepaald op maximaal 1x1m en aangelegd tot een diepte van het oorspronkelijke niveau + 40cm.

3.2.1.1 DOELSTELLING

De kelderruimte maakt deel uit van een grotere middeleeuwse rechthoekige kelder met een lengte van 7,40m en een breedte van 5,33m. De originele toegang tot de kelder bevindt zich in de noordelijke zijmuur. Het bakstenen kruisgewelf wordt geschraagd door een centrale pijler in Doornikse kalksteen en bakstenen kruisgewelf. Het gewelf en de zijmuren zijn alle voorzien van een kalkpleister, waardoor het onmogelijk is inzicht te verkrijgen in het gebruikte type baksteen en metselspecie.

Doornikse kalksteen is een blauwgrijze kalksteen die zich gevormd heeft in het Carboon (Boven-Tournaisiaan) (Everaert, Laleman, Lievois 2009, p. 16). De steensoort dagzoomt aan de oevers van de Schelde stroomopwaarts van Doornik (Tournai, Henegauwen). De belangrijkste ontginningscentra zijn te situeren rond Chercq, Vault, Calonne, Bruyelle, Allain en Antoing. Doornikse kalksteen is zeer kalkrijk en wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van kwarts, klei en resten van fossielen of crinoiden. De kalksteen vertoont een sterk plaatachtige, bijna leisteenachtige, structuur.

Slechts in de noordoostelijke hoek van de kelder kon aangetoond worden dat de gewelfaanzetten rusten op eenvoudige ongeprofileerde consoles in Doornikse steen. De overige aansluitingen werden door latere aanpassingen aan het zicht onttrokken.

De(zichtbare) pijler is voorzien van één trommel met ronde doorsnede. Het draagt een kapiteel met op de vier hoeken een (nu verdwenen) bladmotief (bladkapiteel) met daarop een vierkante dekplaat. Onderaan is de dekplaat voorzien van een kwartholprofiel. Een brede ring accentueert de overgang tussen de schacht en het kapiteel (Fig. 5).

Dergelijke bladkapitelen worden geregeld vastgesteld bij archeologisch en bouwhistorisch onderzoek van historische kelders. Een gelijkaardig bladkapiteel werd onder meer vastgesteld tijdens het archeologisch onderzoek van een pand langs de Hoogpoort 17 (Everaert, Laleman & Stoops 2007, p. 42).

Dit type van bladkapiteel komt frequent voor bij middeleeuwse kelders en kan typologisch algemeen in de 13de of 14de eeuw geplaatst worden.

Figuur 5: Detail van de centrale pijler in Doornikse kalksteen met bladkapiteel

In de 19de werd de koetsdoorgang van Hotel Legrand doorgetrokken naar de achterliggende tuin. Hierdoor werd het bouwvolume op het gelijkvloers aangepast en werd de onderliggende kelder deels afgesneden voor de aanleg van een draagmuur. Hierop wijst duidelijk het onderbroken gewelf en de (niet meer centrale) positie van de pijler. Parallel of kort daarna werd de versmalde kelder nog eens in twee delen opgedeeld door het aanbrengen van een noord-zuid gerichte scheidingsmuur en werd het vloerniveau opgehoogd. Heel recent nog, wellicht in de jaren '90 van vorige eeuw, werd in het westelijke gedeelte een bakstenen constructie ingebouwd om te fungeren als computerlokaal. Hierdoor werd het oorspronkelijke

keldergedeelte aan het oog onttrokken. De huidige tegelvloer bestaat uit rechthoekige witgeglazuurde tegels en werd eveneens heel recent aangelegd.

3.2.1.2 RESULTATEN

Onder de huidige recente tegelvloer, aangelegd op een ca. 10cm dik stabilisatiepakket op basis van Portlandcement, kwam een tegelvloer aan het licht. Deze bestaat uit ongeglazuurde vloertegels in rood- en grijsgebakken aardewerk (spoor 1, Fig. 6) aangelegd op een vlijlaag bestaande uit een okergele zandig leemlaag (Fig. 7).

Figuur 6: Tegelvloer spoor 1

Figuur 7: Vlijlaag na het verwijderen van de tegelvloer

Ter hoogte van de westelijke muur, die in een latere fase werd opgetrokken met als doel de kelder op te delen, werden één rij rechthoekige Doornikse tegels aangelegd. Dit type van vloertegels zijn tot op heden nog steeds aanwezig in de noordelijke wijnkelder. De rij met Doornikse tegels in werkput 1 is dan ook wellicht het gevolg van de herstelling na het doorbreken van de tegelvloer met roodgebakken vloertegels ten behoeve de aanleg van de fundering van de westelijke scheidingsmuur. Omwille van een cementsluier op de tegels, afkomstig van het bovenliggende stabilisatiepakket van de recente vloer, was het vrijwel onmogelijk de tegelvloer op te schonen.

De aangetroffen rood- en grijsgebakken tegels meten 16x16x2,5cm en werden opgevoegd met een compacte fijne kalkmortel. De tegels, ook "Boomse" plavuizen genoemd, werden aangelegd in een onregelmatig patroon. Dergelijke vloertegels met een afwisseling van rood- en grijsgebakken vloertegels kunnen algemeen gedateerd worden in de 17de en 18de eeuw. Onder deze kwam een ca. 0,40m dik heterogeen donkerbruin ophogingspakket aan het licht vermengd met baksteenpuin, kalkmortel en fragmenten van daktegels (Fig. 8). De fundering van de westelijke scheidingsmuur werd onmiddellijk op dit pakket aangelegd. Dit pakket werd wellicht aangebracht in functie van terreinophoging en de aanleg van het vloerniveau met de rood- en grijsgebakken vloertegels.

Figuur 8: Heterogeen ophogingspakket onder tegelvloer spoor 1

Onmiddellijk onder dit pakket werd de C-horizont aangetroffen en kenmerkte zich door een stratigrafische horizontale opeenvolging van okergele zandige en beige tot grijze licht kleiige lagen met een dikte van ca. 10cm (Fig. 9). Deze bodemvormig kan dan mogelijk ook verklaard worden als gevolg van alluviale afzettingen van de Leie.

Met uitzondering van een ca. 5cm dik donkerbruin compacte laagje, onmiddellijk tot stand gekomen op de C-horizont, werden geen duidelijke vloerniveaus aangetroffen. Het bandje kan overduidelijk met een werk- of looppniveau in verband gebracht worden. Het liep licht hellingafwaarts in westelijke richting en sluit aan bij de vlakke band van de basistrommel van de Doornikse pijler (Fig. 6-7). Op die manier bevond de profilering van de basis zich, in tegenstelling tot wat men zou verwachten, onder het looppniveau.

Dit fenomeen werd ook op andere plaatsen waargenomen bij middeleeuwse kelders in het stadscentrum van Gent. Zo lagen bijvoorbeeld de ronde basementen met geprofileerde basis van de kelder van Hoogpoort 32 allen lager dan het oorspronkelijke vloerniveau (Inventaris Onroerend Erfgoed ID 24918). Als mogelijke verklaring kan eventueel herbruik van bouw materiaal vooropgesteld worden.

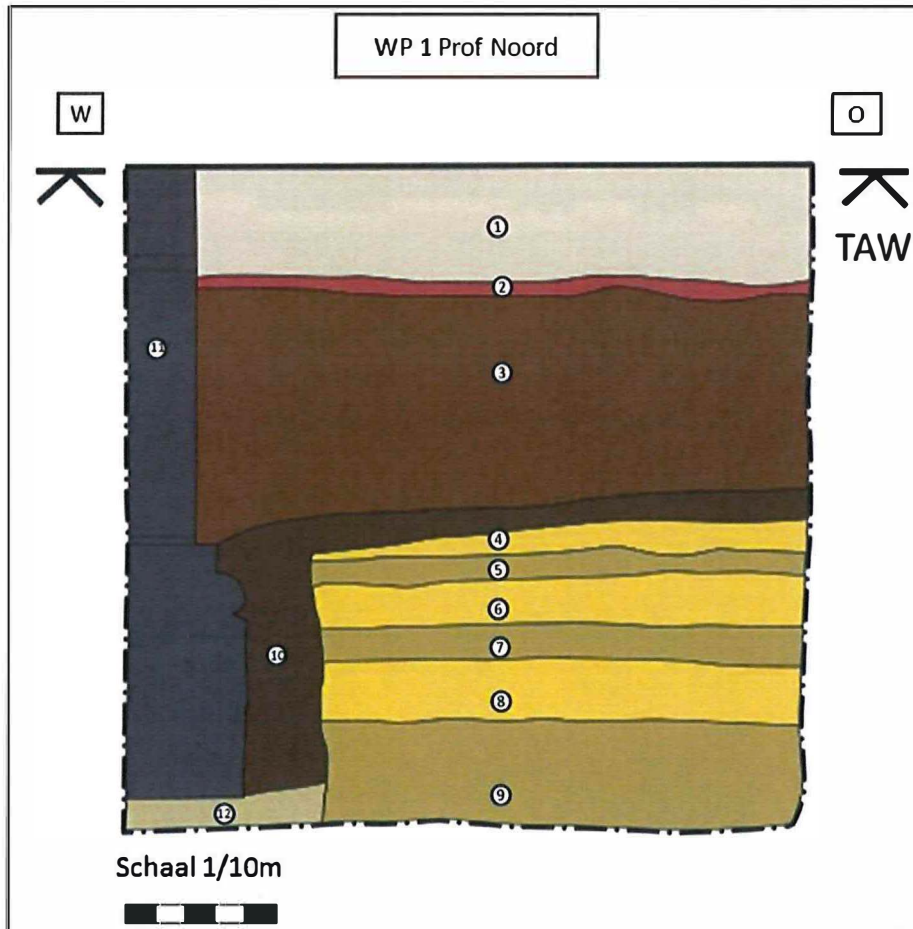
Tijdens het onderzoek van Hoogpoort 17 werd tevens een ca. 6cm dikke laag aangetroffen aansluitend aan de zuilbasis en vertegenwoordigt het oude vloerniveau zelf of de vlijlaag, indien ooit voorzien van een stenen vloer (Everaert, Laleman & Stoops 2007, p. 46).

Plaatselijk werd dit pakket duidelijk doorsneden door de aanlegkuil voor de fundering van de basistrommel van de Doornikse pijler (Fig. 6 en 7, laag 10). In het noord- en westelijke profiel kon de insnijding voor de aanleg van de fundering geregistreerd worden. In het noordelijke profiel vertoonde de aanlegkuil een verticale insnijding (Fig. 10), terwijl deze in het westelijke profiel een duidelijk trogvormig profiel vertoonde (Fig. 11 en 12). Opvallend in het westelijke profiel was de aanwezigheid van op hun kant geplaatste stukken Doornikse kalksteen, aangebracht als een soort van beschoeiing van de aanlegkuil.

Het werk- of looppniveau werd niet vastgesteld in het westelijke profiel en is mogelijk het gevolg van de aanleg van de fundering van de jongere scheidingsmuur tussen het oostelijke en westelijke gedeelte van de kelder. Hierbij werd ten andere ook het ophogingspakket (laag 3) duidelijk verstoord.

Figuur 9: Noordprofiel van werkput 1

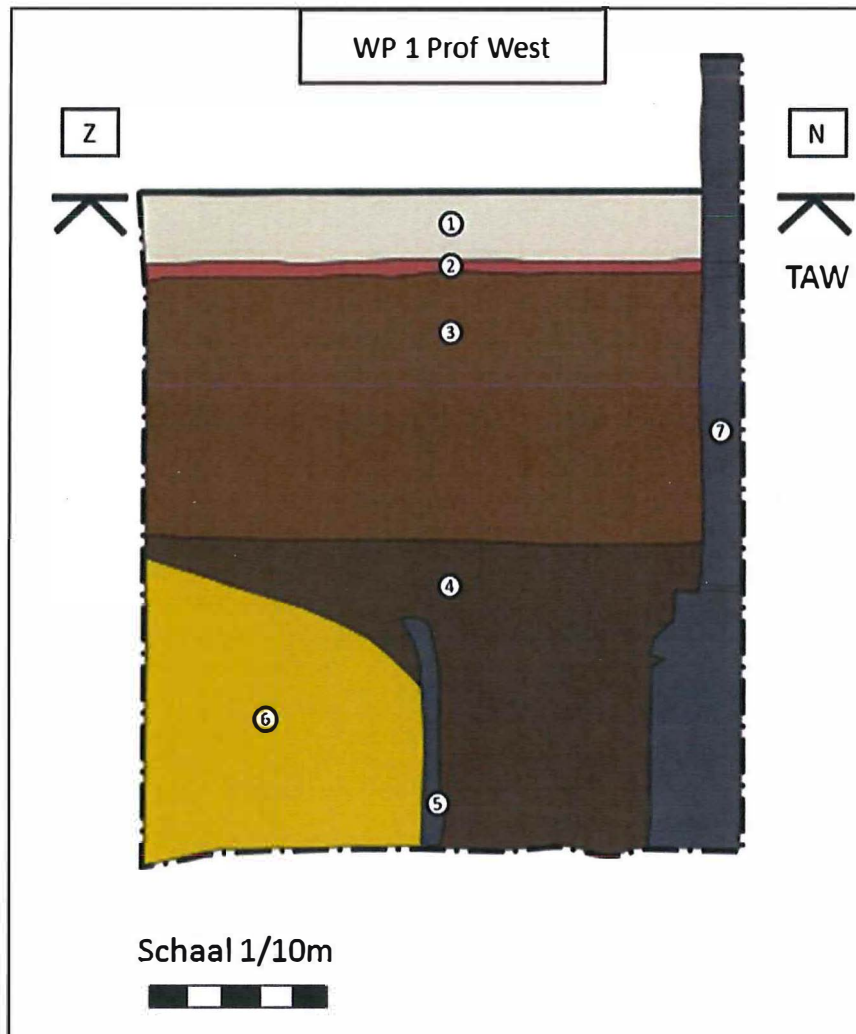
Figuur 10: Tekening noordprofiel

WP1 Prof Noord

1. Stabilisatielaag recente tegelvloer
2. Tegelvloer spoor 1
3. Heterogeen puinpakket
4. Okergeel compacte zandige horizont
5. Beigegroen compacte kleiige horizont
6. Okergeel compacte zandige horizont
7. Beigegroen compacte kleiige horizont
8. Okergeel compacte zandige horizont
9. Beigegroen compacte kleiige horizont
10. Aanlegkuil fundering pijler
11. Pijler in Doornikse kalksteen
12. Fundering pijler met veldsteen

Figuur 11: Westprofiel van werkput 1

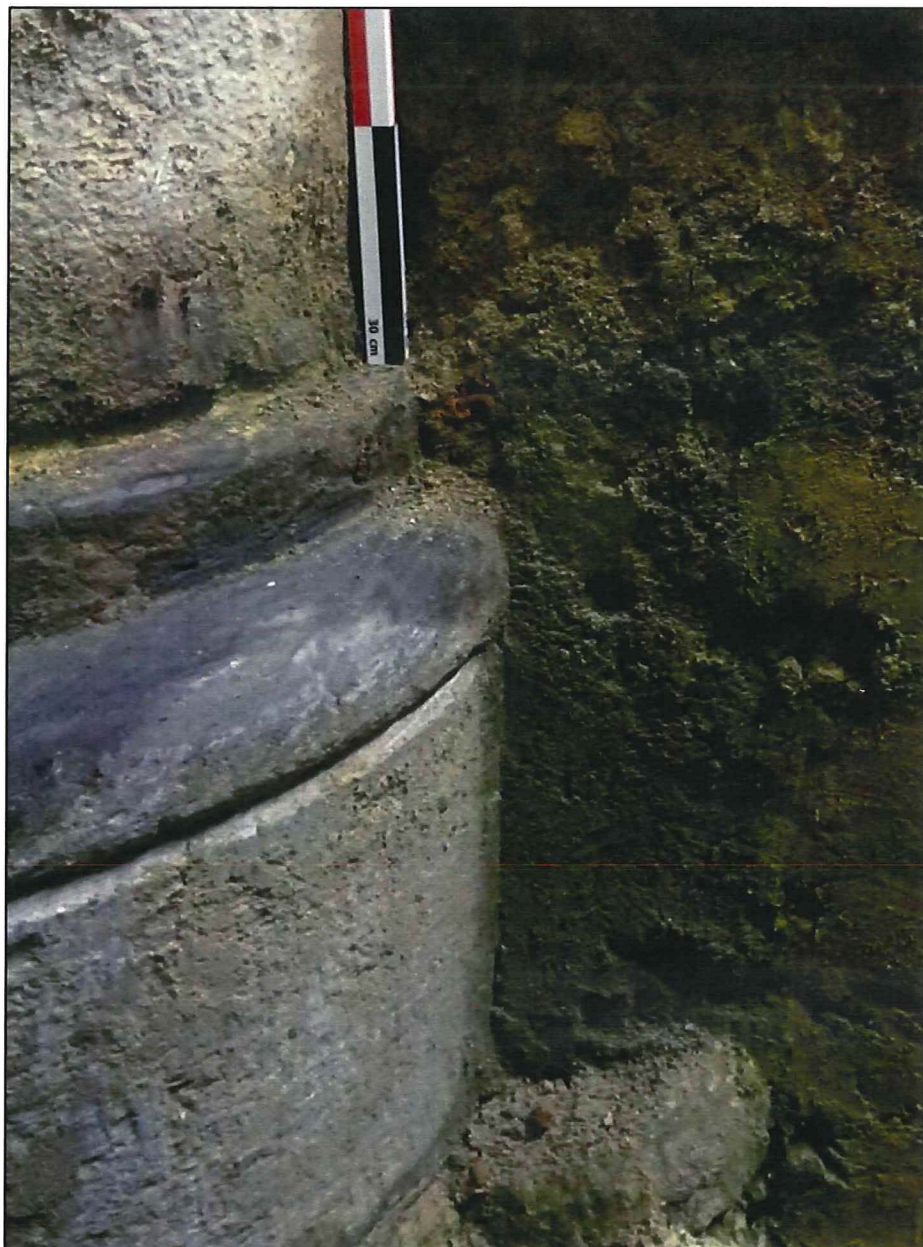

Figuur 12: Tekening westprofiel

WP Prof West

1. Stabilisatielaag recente tegelvloer
2. Tegelvloer spoor 1
3. Heterogeen puinpakket
4. Aanlegkuil fundering pijler
5. Doornikse kalksteen
6. C-horizont
7. Pijler in Doornikse kalksteen

De basis van de pijler betreft een monoliet basistrommel met een ronde doorsnede in Doornikse kalksteen. Op deze rust een dunne geprofileerde schijf bovenaan voorzien van een vlakke band met daaronder een kwartbolprofiel, eveneens vervaardigd in Doornikse kalksteen (Fig. 13). In tegenstelling tot de overige bouwelementen van de pijler bleek de schijf vervaardigd in een eerder zachte kalksteen met een duidelijk fijnere textuur.

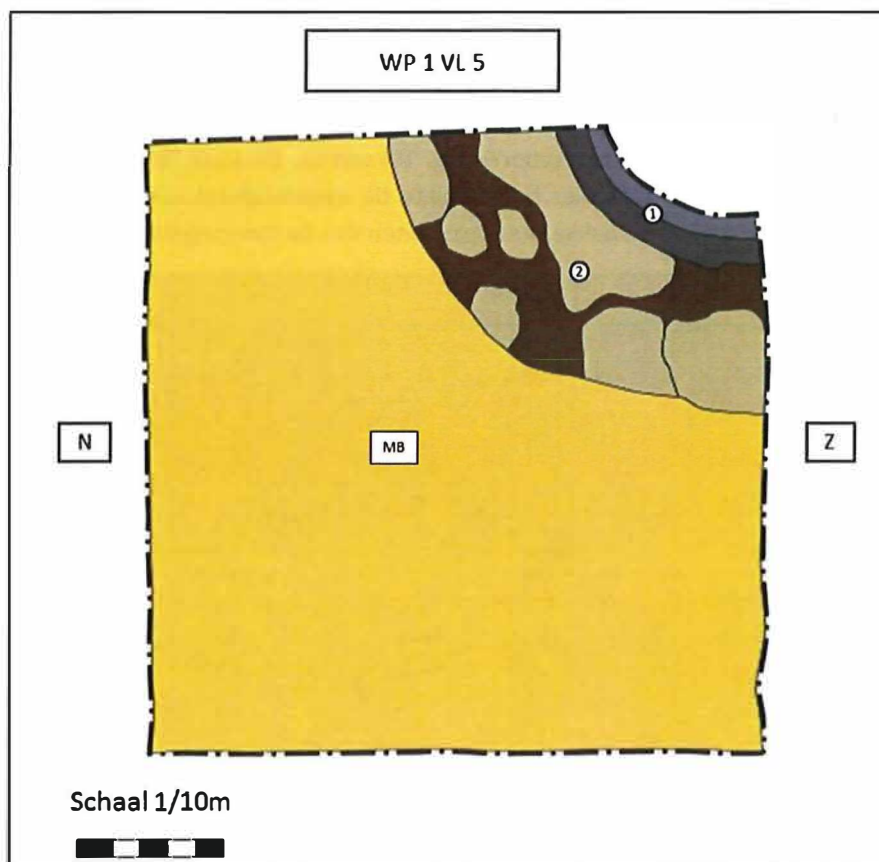
Figuur 13: Detail profilering basis Doornikse pijler

De basis van de pijler werd aangelegd op een losse fundering samengesteld uit onregelmatige brokken veld- of zwerfsteen (Fig. 14 en 15). Hiervan werd een staal genomen met het oog op een eventuele herkomstbepaling. Men kent geen aanwijzingen voor een systematische ontginning van veldsteen. Men vermoedt dat het eerder onregelmatig werd ontgonnen als een bijproduct van steengroeven en bouwputten (Fobe 1995, p. 90).

Figuur 14: Fundering met losse veldstenen van de Doornikse pijler.

Figuur 15: Tekening grondplan fundering Doornikse pijler

WP 1 Vlak 5 (grondvlak)

1. Basis pijler in Doornikse kalksteen
2. Aanlegkuil fundering pijler

Onmiddellijk ten zuidoosten van de funderingskuil wees een duidelijke insnijding in de C-horizont op de aanzet van een grotere kuil die gesitueerd kan worden ten noordoosten van de werkput (zie Werkput 2). Mogelijk kan die in verband gebracht worden met een (extractie?)kuil voor het ontginnen van grondstoffen zoals bijvoorbeeld zand of leem. De opvulling ervan kenmerkt zich door een heterogeen donkerbruin opvullingspakket vermengd met baksteenpuin, kalkmortel en fragmenten van daktegels en wijst op de eindfase van de structuur.

3.2.2 WERKPUT 2:

Een tweede proefput werd voorzien in de zuidoostelijke hoek van de kelder met Doornikse pijler. Ook hier werd in de bijzondere voorwaarden de afmetingen van de put bepaald op maximum 1x1m.

3.2.2.1 DOELSTELLING

De proefput had als doel het oorspronkelijke vloerniveau van de historische kelder te bepalen.

3.2.2.2 RESULTATEN

Net als in proefput 1 werd onder de recente tegelvloer met stabilisatielaag op basis van Portlandcement een tweede vloerniveau aangetroffen. Dit bestaat uit een combinatie van rood- en grijsgebakken vloertegels (spoor 1, Fig. 16) van ca. 16x16x2,5cm en gevoegd met een fijne compacte kalkmortel. Ook hier bemoeilijkte de aanwezigheid van een cementsluier van het bovenliggende stabilisatiepakket het opschonen van de vloertegels.

Figuur 16: Tegelvloer spoor 1

De tegelvloer werd aangelegd op een dunne vlijlaag bestaande uit een okergele leemlaag. De tegels werden aangelegd in een onregelmatig patroon. Dit type van vloertegels kan algemeen in de 17de – 18de eeuw gedateerd worden. Onder de vlijlaag kwam een ca. 0,40m dik puinpakket aan het licht bestaande uit baksteenpuin en fragmenten van daktegels (laag 5).

In dit pakket werd slechts een fragment donkergroen gekleurd dikwandig glas aangetroffen en is afkomstig van een wijnfles. Op basis van de technische kenmerken kan deze slechts algemeen in de 17de – 18de eeuw gedateerd worden.

Onder deze werd een donkerbruin heterogeen ophogingspakket aangetroffen bestaande uit baksteenpuin, kalkmortel, fragmenten van daktegels en een weinig archaeologica (Fig. 17, laag 6).

- o Archaeologica uit ophogingspakket laag 6:
- Bouwaardewerk:

In het ophogingspakket werden sporadisch fragmenten aangetroffen van bakstenen, daktegels en vloertegels vervaardigd in roodgebakken aardewerk.

Een baksteenfragment is afkomstig van een zogenaamde kloostermop met een bruinrode kleur. De lengte kon niet bepaald worden. De breedte bedraagt 14,5cm en de dikte 6cm. Aan de hand van het baksteenformaat kan deze algemeen in de 13 of 14de eeuw gedateerd worden. De fragmenten van daktegels zijn steeds afkomstig van een rechthoekig tegeltype, waarvan de lengte niet kon bepaald worden. De breedte meet ca. 17cm en de dikte ca. 1,5cm. De bovenzijde is steeds voorzien van een ophangnokje voor het ophangen van de daktegels aan de panlatten. Of er al dan niet een spijkergat voorzien was aan de bovenzijde, kon niet aangetoond worden.

Eén fragment is afkomstig van een ongeglazuurde vloertegel. De lengte en breedte ervan kon niet bepaald worden. De dikte bedraagt ca. 2,2cm.

- Gebruiksaardewerk:

In de opvulling werden slechts 7 wandfragmenten aan getroffen. 4 wandfragmenten zijn vervaardigd in lokaal/regionaal grijsgebakken aardewerk, vervaardigd op de snelle draaischijf. Twee wandfragmenten zijn vervaardigd in lokaal/regionaal roodgebakken aardewerk, tevens vervaardigd op de snelle draaischijf.

Het laatste fragment betreft een bodemfragment van een kan met een uitgeknepen standring vervaardigd in Rijnlands steengoed en is meer bepaald afkomstig uit de regio van Langerwehe.

Aan de hand van de technische kenmerken van het aardewerk kan slechts een algemene datering in de volle 14de tot 15de eeuw vooropgesteld worden.

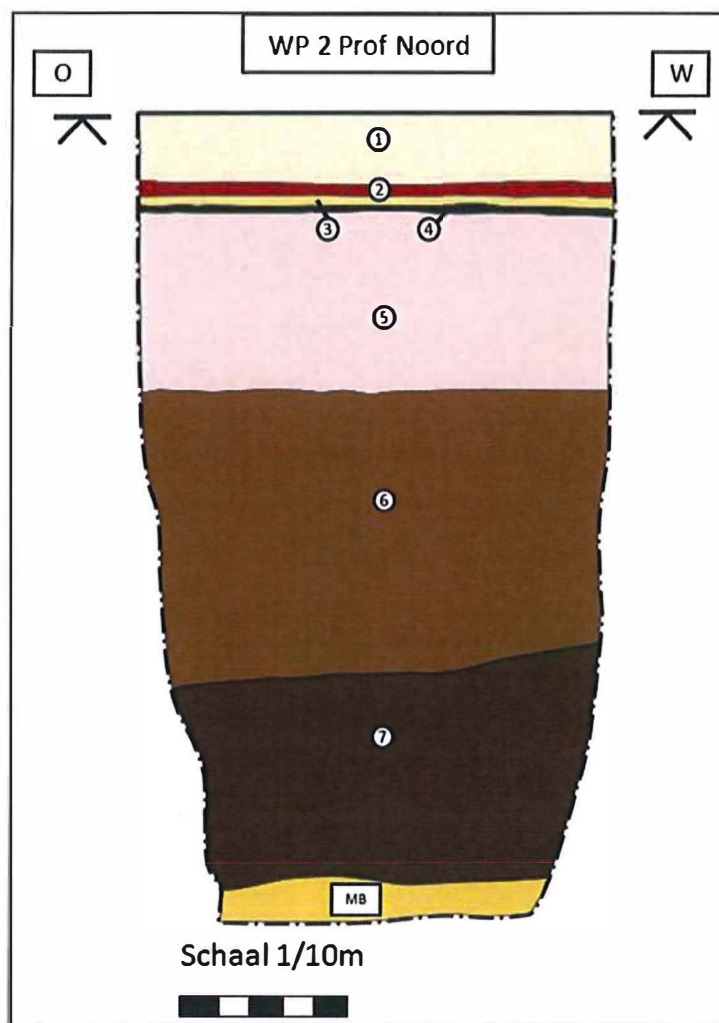

Figuur 17: Heterogeen ophogingspakket onder tegelvloer spoor 1

Onder dit ophogingspakket werd een ca. 1m dik heterogeen donkerbruin ophogingspakket aangesneden vermengd met baksteenpuin, kalkmortel, fragmenten van daktegels en een weinig archeologische resten (aardewerk en dierlijk botmateriaal afkomstig van consumptieafval). In het ophogingspakket werden ook beige tot okergele zandige lenzen waargenomen (Fig. 18 en 19, laag 6). De onderste opvullingslaag bleek meer homogeen en bevatte meer organisch materiaal. Onder dit pakket bevond zich de natuurlijke C-horizont bestaande uit een okergeel zandig substraat.

Figuur 18: Noordprofiel van werkput 2

Figuur 19: Tekening noordprofiel

WP2 prof Noord

1. Stabilisatielaag, Recente tegelvloer
2. Tegelvloer spoor 2
3. Vlijlaag tegelvloer spoor 2
4. Houtskoollens
5. Heterogeen puinpakket
6. Heterogeen ophogingspakket vermengd met puin
7. Donkerbruin heterogeen humeus ophogingspakket
8. Okergeel zandige C-horizont

Mogelijk kan dit pakket in verband gebracht worden met de opvulling van een mogelijke extractiekuil, waarvan de insteek waargenomen werd in het oostelijk profiel van proefput 1.

3.2.3 PROEFPUT 3:

Proefput 3 werd aangelegd in de zuidoostelijke hoek van de uiterst oostelijke kelder. Deze kelderruimte met een vierkant grondplan en voorzien van een tongewelf is een latere (19^{de}

eeuw?) uitbreiding. Recent werd de kelder voorzien van een verlaagd Gyproc-plafond en een nieuwe tegelvloer.

3.2.3.1 DOELSTELLING

De proefput werd aangelegd om inzicht te verkrijgen in de datering van de aanleg van de kelderruimte en in de bodemkundige opbouw van het terrein. De grootte van de proefput werd in de bijzondere voorwaarden niet verder bepaald.

3.2.3.2 RESULTATEN

Net onder de recente tegelvloer, aangelegd op een laag mortel op basis van Portlandcement, kwam een vloerniveau aan het licht bestaande uit op hun plat geplaatste donkerrode malgevormde baksteen van 19,5x9,5x4,5cm (Fig. 20). Deze werd aangelegd op een vlijlaag bestaande uit okergeel zandig materiaal.

Figuur 20: Bakstenen vloerniveau spoor 1

De bakstenen werden opgevoegd met een witbeige grove kalkmortel met duidelijke houtskoolinclusies. Op basis van het baksteenformaat kan deze wellicht in de loop van de 19de eeuw gedateerd worden.

Onder de vlijlaag wees een compact lichtbruin tot okergeel pakket, met een duidelijke gelaagde opeenvolging tussen zandige en kleiige lagen, op een duidelijk afgetopte natuurlijke C-horizont (Fig. 21).

Figuur 21: Natuurlijke C-horizont onder bakstenen vloerniveau spoor 1

3.2.4 WERKPUT 4:

Proefput 4 werd voorzien in de noordoostelijke hoek van de noordwestelijke kelder (huidige wijnkelder) en betreft tevens een recentere uitbreiding. De kelderruimte met vierkant grondplan is voorzien van een bakstenen gewelf en een tegelvloer met Doornikse tegels. Aan beide zijden van de kelder werden nissen voorzien voor het stockeren van wijnflessen. Het noordelijke deel van de kelder werd versmald in functie van de inplanting van een nieuwe stookruimte onmiddellijk ten noorden van de kelder. Hiervoor werd een recente tussenmuur opgetrokken en een deel van de nissen afgebroken.

3.2.4.1 DOELSTELLING

De proefput werd aangelegd om inzicht te verkrijgen in de datering van aanleg van de kelderruimte en in de bodemkundige opbouw van het terrein. De grootte van de proefput werd in de bijzondere voorwaarden niet verder bepaald.

3.2.4.2 RESULTATEN

Onder de huidige tegelvloer bestaande uit vierkante Doornikse vloertegels kwam een donkerbruin heterogeen ophogingspakket aan het licht vermengd met baksteenpuin, kalkmortel, fragmenten van daktegels en een weinig gebruiksardewerk (Fig. 22).

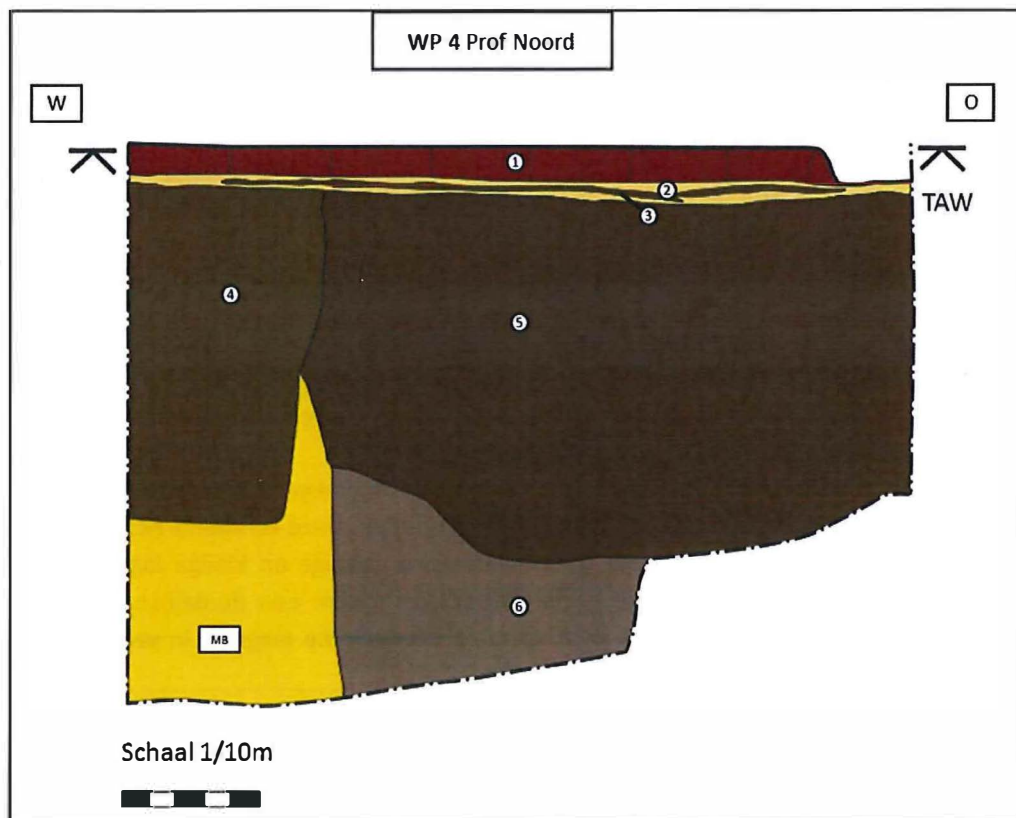

Figuur 22: Heterogeen ophogingspakket onder de huidige vloer met Doornikse tegels

Ongeveer 0,80m onder het huidige vloerniveau werd na het verdiepen in het westelijke gedeelte van de werkput de natuurlijke C-horizont aangesneden. Deze kenmerkt zich opnieuw door een duidelijke horizontale stratigrafie met afwisselend zandige en kleiige lagen. In het oostelijk gedeelte van de werkput werd in de natuurlijke bodem een duidelijke verticale insnijding waargenomen van een oostelijk gesitueerde grote kuil, die mogelijk in verband te brengen is met extractie van zand of leem (Spoor 2, Fig. 23 en 24).

Figuur 23: (Extractie?)kuilen spoor 2 en 3 in het noordprofiel van werkput 4

Figuur 24: Tekening noordprofiel met aanduiding van kuilen spoor 2 en 3

WP4 Prof Noord

1. Bakstenen fundering recente scheidingsmuur
2. Vlijlaag huidige tegelvloer
3. Vlijlaag huidige tegelvloer

4. Heterogeen opvullingspakket (extractie?)kuil spoor 3
5. Heterogeen opvullingspakket (extractie?)kuil spoor 2
6. Heterogeen opvullingspakket (extractie?)kuil spoor 2

In de opvulling konden twee afzonderlijke pakketten onderscheiden worden (Fig. 24, laag 5 en 6). De onderste opvulling kenmerkt zich door een heterogeen donkerbruin pakket vermengd met verspitte natuurlijke bodem en kwam wellicht kort tot stand na de aanleg van de kuil. De bovenste opvulling is een heterogeen donkerbruin pakket vermengd met baksteenpuin, kalkmortel, fragmenten van daktegels en een weinig archaeologica zoals dierlijk botmateriaal (afkomstig van consumptieafval) en een weinig gebruiks aardewerk. Dit pakket kwam tot stand tijdens de eindfase van de structuur en terreinophoging.

Omwille van praktische redenen kon onmogelijk verder verdiept worden. In de opvulling werden twee handboringen uitgevoerd om de dikte van het opvullingspakket en het niveau van de natuurlijke bodem aan te tonen. De onaangeroerde natuurlijke bodem werd aangesneden op ca. -1.80m onder het huidige vloerniveau. Onmiddellijk ten westen werd een tweede insnijding vastgesteld van een minder diep aangelegde kuil met de aanzet tot een vlakke bodem die duidelijk de oostelijk gesitueerde kuil doorsnijdt (Spoor 3, Fig. 24, laag 4).

- o Archaeologica uit laag 5 van spoor 2:
  - Gebruiks aardewerk:

In de bovenste opvullingslaag 5 van spoor 2 werden in het totaal 26 aardewerkfragmenten gerecupereerd.

9 fragmenten zijn vervaardigd in lokaal/regionaal grijsgebakken aardewerk. Naast 6 wandfragmenten werden twee bodemfragmenten gerecupereerd voorzien van uitgeknepen standvinnen en zijn afkomstig van een kruik of grape.

Een randfragment met een blokvormige rand voorzien van uitgeknepen lobben (zgn. draperiedecor) is afkomstig van een kom.

15 fragmenten zijn vervaardigd in lokaal/regionaal roodgebakken aardewerk. Een bodemfragment met een uitgeknepen standvin is afkomstig van een kruik of een grape. Een randfragment is afkomstig van een grape met een hoge licht uitwaarts gerichte, licht verdikte randlip en de aanzet tot een rolrond verticaal oor. Zowel de buiten- als de binnenzijde is voorzien van loodglazuur. Een tweede randfragment is eveneens afkomstig van een grape met een hoge, licht omgeslagen randlip. Zowel aan de buiten- als de binnenzijde is loodglazuur voorzien. Een derde randfragment is afkomstig van een komtype met een licht geprofileerde bandvormige rand en is aan de binnenzijde voorzien van loodglazuur. Het vijfde randfragment tenslotte is afkomstig van een braadpan met een bandvormige rand, waarin plaatselijk een gietsneb werd uitgeduwd. Op de buitenzijde wijst een intense beroeting op gebruik op een open vuur. De binnenzijde is voorzien van loodglazuur. Een vierde randfragment tenslotte is voorzien van een bandvormige rand en afkomstig van een kan.

Twee wandfragmenten zijn afkomstig van Rijnlands steengoed. Eén wandfragment is afkomstig uit de productieregio van Siegburg. Het tweede is afkomstig uit de regio van Raeren en is voorzien van zoutglazuur op de buitenzijde.

Op basis van de techno-typologische kenmerken van het beperkte aardewerk kan een algemene datering in de volle 14de – 15de eeuw vooropgesteld worden.

3.2.5 WERKPUT 5

Werkput 5 tenslotte werd aangelegd in de circulatiegang onmiddellijk ten oosten van de wijnkelder en ten noorden van de kelder met kruisgewelf.

3.2.5.1 DOELSTELLING

De werkput werd aangelegd om inzicht te verkrijgen in de datering van de kelderstructuur en in de bodemkundige opbouw van het terrein. De afmetingen van de proefput werd in de bijzondere voorwaarden niet verder bepaald.

3.2.5.2 RESULTATEN

Onder de huidige bakstenen vloer bestaande uit een donkerrode malgevormde baksteen van 19,5x9,5x4,5cm kwam een ca. 10cm dik donkerbruin heterogeen ophogingspakket aan het licht vermengd met baksteen- en kalkmortelgruis (Spoor 1, Fig. 25). Het pakket rustte onmiddellijk op de natuurlijke bodem.

In tegenstelling tot de andere werkputten vertoonde de natuurlijke bodem talrijke sporen van bioturbatie door regenwormen en mollen. De graad van bioturbatie wordt bepaald door het landgebruik, omdat dit samen met de hoeveelheid strooisel de talrijkheid van diepgravende soorten stuurt (Valkcx, Govers, Hermy, Muys 2009, p. 27). Dit betekent dat de bioturbatie tot stand kwam op het ogenblik dat het areaal onbebouwd en dus nog vrij lag.

Ter hoogte van de zuidelijke rand van de proefput kwam een gedeelte van een funderingsmuur aan het licht behorende tot de dragende zijmuren van de kelder (Spoor 2, Fig. 25). Deze was opgebouwd uit 3 lagen baksteen met een duidelijke versnijding. Het gebruikte baksteentype was een donkerrode malgevormde baksteen van 19,5x9,5x4,5cm en gevoegd met een vrij grove beigewitte kalkmortel met duidelijke kalk- en houtskoolinclusies. Aan de hand van het baksteentype kan het muurwerk in de 19de eeuw geplaatst worden.

Ter hoogte van het westelijke profiel van de proefput werd een duidelijke insnijding waargenomen van een opgevulde kuil en kan mogelijk in verband gebracht worden met de (extractie?)kuil in proefput 4 (Spoor 3, Fig. 25). De opvulling kenmerkt zich door een donkerbruine heterogene vulling vermengd met baksteenpuin en kalkmortel. Het spoor werd in het noordelijke gedeelte doorsneden door de aanleg van de noordelijke zijmuur van de circulatiegang.

Figuur 25: (Extractie?)kuil spoor 3 in werkput 5

4 BESLUIT EN TERUGKOPPELING ONDERZOEKSVRAGEN

4.1 BESLUIT

Het uitgevoerde vooronderzoek in de kelderverdieping van Hotel Legrand heeft toegelaten een eerste, zij het weliswaar beperkt, inzicht te verkrijgen in de ingebruikname van de terreinen tussen de oostelijke Leie-oever en de Nederkouter.

De onaangeroerde natuurlijke bodem kenmerkte zich plaatselijk door een stratigrafische opeenvolging van horizontaal gepositioneerde afwisselende lagen van zandig en licht kleiige materiaal die tot stand kwamen door de alluviale werking van de Leie in zijn natuurlijke vallei.

Het lijkt erop te wijzen dat de oostelijke Leie-oever in eerste instantie wellicht werd aangewend voor het ontginnen van bouwstoffen zoals bijvoorbeeld zand en/of leem door middel van het aanleggen van grote extractiekuilen. Zowel in werkput 1, 2, 4 en 5 werden aanwijzingen aangetroffen voor mogelijke extractiekuilen, die naderhand opgegeven en gedempt werden. Wanneer de aanleg van deze kuilen plaatsgreep kon niet beantwoord worden, in ieder geval voor de opgave in de loop van de 14de of 15de eeuw (zie verder). Ook op de vraag of er zich al dan niet bewoning bevond in dit areaal kon geen antwoord gevonden worden. Er werden tijdens het beperkte vooronderzoek in ieder geval geen sporen vastgesteld van eventuele vroegere bewoning.

In een daaropvolgende fase lijkt het erop te wijzen dat men de terreinen langs de oostelijke Leie-oever bouwrijp ging maken door middel van systematische grondaanplempingen, mogelijk in functie van kanalisatie van de Leie, waarbij de (extractie?)kuilen dan ook werden gedempt en genivelleerd. Aan de hand van het schaarse aardewerk aangetroffen in de opvullingspakketten lijkt het erop te wijzen dat deze plaatsvond in de late middeleeuwen, meer bepaald in de loop van de 14de of 15de eeuw.

Wellicht tegelijkertijd of kort daarna werd in de zone tussen de Nederkouter en de Leie een aanvang gemaakt met het inrichten van percelen en het oprichten van bewoning.

Wat het oudste gedeelte van de kelderverdieping betreft, namelijk de oorspronkelijk rechthoekige kelder met centrale pijler in Doornikse kalksteen, liet het onderzoek toe inzicht te bekomen in de funderingstechniek van de centrale pijler. Hierbij werd ook duidelijk dat de kelder niet voorzien was van een stenen vloer en er ook geen aanwijzingen werden aangetroffen voor de aanwezigheid ervan. Opvallend was ook dat de afwerking van de pijlerbasis zich onder het oorspronkelijke looppniveau bevond. Naar analogie met andere gekende voorbeelden kan dit fenomeen mogelijk in verband gebracht worden met herbruik van bouw materiaal voor de constructie van de kelder.

Op basis van het aangetroffen ceramische materiaal in de opvulling van de kuilen dat algemeen kan gedateerd worden in de 14de of 15de eeuw, lijkt het erop te wijzen dat de kelder ten vroegste tijdens die fase of kort erna tot stand kwam.

Een verdere bouwhistorische analyse van het baksteengebruik en metselspecie in het muurwerk (gewelf en de zijmuren) kan hieromtrent meer uitsluitsel aanreiken.

In een latere fase, meer bepaald in de loop van de 17de of 18de eeuw, werd het niveau van de kelder ca. 0,40m opgehoogd door middel van een puinpakket en werd daarop een tegelvloer aangelegd bestaande uit rood- en grijsgebakken vloertegels.

4.2 ONDERZOEKSVRAGEN ONROEREND ERFGOED

Het uitgevoerde archeologische vooronderzoek liet toe de volgende door het Agentschap Onroerend Erfgoed geformuleerde onderzoeksvragen te beantwoorden:

o Zijn er nog oudere vloeren/sporen aanwezig die info aanleveren over het oorspronkelijke/ vroegere uitzicht van de kelder? Zo ja, wat is de relevante info voor de verdere opmaak van het restauratieontwerp?

Voor wat betreft de rechthoekige kelder met kruisgewelf werden er, met uitzondering van de 17de/18de eeuwse tegelvloer met rood- en grijsgebakken tegels, er geen oudere vloerniveau 's aangetroffen (proefput 1 en 2). Ter hoogte van de bandvormige profilering van de basistrommel van de Doornikse pijler werd wel een dun heterogeen bandje aangetroffen dat mogelijk als werk- of loopniveau kan geïnterpreteerd worden (proefput 1).

Bij de geplande vloerverlaging lijkt het dan ook aangewezen om bij het bepalen van het nieuwe vloerniveau zeker rekening te houden met het niveau van het werk- of loopniveau.

Voor wat betreft de oostelijke kelder (proefput 3), die behoort tot een recentere uitbreiding van de kelderverdieping werd onder de huidige recente tegelvloer een bakstenen vloerniveau aangetroffen die op basis van het baksteentype dateert uit de 19de eeuw. Deze bleek onmiddellijk aangelegd te zijn op de natuurlijke bodem.

In de huidige wijnkelder en de circulatiegang werden er onder de bestaande vloer geen oudere vloerniveau 's aangetroffen. Hier lijkt het erop te wijzen dat de aanwezige tegelvloer met Doornikse tegels in de wijnkelder en de bakstenen vloerniveau in de circulatiegang behoren tot het originele vloerniveau.

o Zijn er nog sporen aanwezig die een aanduiding geven van de historiek van de site voor de bebouwing? Zo ja, kunnen hierbij zones of dieptes aangeduid worden en wat zijn de randvoorwaarden voor een maximaal behoud in situ bij het restauratieproject?

Er werden inderdaad archeologische sporen aangetroffen die dateren van voor de bebouwing van het terrein. Meer bepaald in proefput 1, 2, 4 en 5 werden aanwijzingen aangetroffen van mogelijke extractiekuilen die in verband te brengen zijn met het ontginnen van grondstoffen zoals bijvoorbeeld zand en/of leem als granulaat voor bijvoorbeeld het vervaardigen van leem of kalkmortel. Wellicht werden deze gedempt tijdens het bouwrijp maken van de terreinen langs de oostelijke Leie-oever.

o Wat zeggen de aangetroffen vondsten over de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners gedurende hun gebruiksperiode?

Er werden geen vondsten aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met de welstand, levenswijze, sociale, economische en culturele achtergrond van de bewoners.

o Wat zijn de belangrijkste vraagstellingen die extra aandacht verdienen bij het vervolgonderzoek?

1) Vanaf welke periode is met langsheen dit deel van de Leie-oever begonnen met het ontginnen van grondstoffen? Aan de hand van het weinige archeologische materiaal aangetroffen in de opvulling kan enkel een ruime datering gegeven worden van het tijdstip van demping.

2) Wanneer heeft men de Leie-oever bouwrijp gemaakt door middel van het systematisch ophogen en nivelleren van de natuurlijke vallei van de Leie? De cartografische bronnen laten slechts toe bewoning aan te duiden vanaf de 16de eeuw. Voor de perioden voordien is er geen informatie beschikbaar.

o Wat is de te volgen strategie tijdens de opgraving?

Archeologische opvolging tijdens de grondroerende werkzaamheden in de kelder met kruisgewelf.

Voor wat de overige kelderruimten betreffen kunnen de werkzaamheden plaatsvinden zoals voorzien zonder verdere opvolging.

4.3 ONDERZOEKSVRAGEN VERVOLGONDERZOEK

4.4 ONDERZOEKSSTRATEGIE

De te volgen onderzoeksstrategie tijdens het vervolgonderzoek bevat twee luiken, nl. een archeologisch vervolgonderzoek en een muurwerk-archeologisch onderzoek.

4.4.1 ARCHEOLOGISCH VERVOLGONDERZOEK

Gezien de opgeleverde archeologische resultaten en de daaruit volgende vraagstellingen lijkt het ons dan ook aangewezen om de verdere bodemingrepen, met andere woorden het verlagen van de bestaande vloerniveaus, in de kelder met kruisgewelf archeologisch te begeleiden zodat bijkomend inzicht kan verkregen worden in de funderingsdiepte, de gebruikte funderingstechniek en materiaalgebruik van de kelder. Wij raden aan om het vervolgonderzoek uit te voeren binnen het kader van de voorziene bodemingrepen in de kelder.

4.4.2 MUURWERK-ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In functie van het bepalen van de chronologie van de kelder en de vraag of de Doornikse pijler al dan niet in verband te brengen is met mogelijk herbruik, zou het bijkomend interessant zijn om parallel tijdens de werkzaamheden op een welbepaalde locatie van het gewelf en op de originele noordelijke zijmuur over een beperkt oppervlak, bijvoorbeeld ca. 0,50x0,50m, de aanwezige pleisterlaag te verwijderen. Dit om inzicht te verkrijgen in het gebruikte type baksteen, die te toetsen aan de lokale kennis van de evolutie van het baksteengebruik en zo een chronologische indicatie bekomen van het tijdstip wanneer de kelder werd opgetrokken. Er wordt tevens aanbevolen om een mortelstaal te nemen van de gebruikte metselspecie met het oog op een C-14 datering van het aanwezige houtskool.

5 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Didier Reyns	Director		6 juli 2016
Patrick Hambach	Director		6 juli 2016
Tim Moerenhout	Business Unit Manager		6 juli 2016
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		6 juli 2016

6 BIBLIOGRAFIE

Cnudde, V., Dewanckele, J., De Ceukelaire, M., Everaert, G., Jacobs, P., Laleman, M.C. (red.) 2009: Gent...Steengoed! Academia Press, Gent.

Everaert, G., Laleman, M.C. & Stoops, G. 2007: Hoogpoort 17. In: Archeologisch onderzoek in Gent 1999-2006. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 1, p. 41-46.

Fobe, B. 1995: Veldsteen. In: Gullentops, F, Wouters, L. Delfstoffen in Vlaanderen. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBL, p. 90-91.

Origin Architecture & Engineering. Nederkouter. Bouwhistorische studie, 3-12-2014.

Valckx, J., Govers, G., Hermy, M., Muys, B. 2009: Dieper graven naar het belang van regenwormen in duurzaam akkerbeheer. Een toolkit voor ecologische erosiecontrole. Departement Aard- en Omgevingswetenschappen Katholieke Universiteit Leuven.

DEEL 3 BIJLAGEN

BIJLAGE 1 SITUERINGSPLAN MET EEN OVERZICHT VAN DE
PROEFPUTTEN

BIJLAGE 2 SPORENLIJST

BIJLAGE 3 VONDSTENLIJST

BIJLAGE 4 FOTOLIJST

Gent, Nederkouter 28
Kelderverdieping
Nederkouter 28

SP	WP	Vlak	Vorm	Afmetingen (LxBxH)	Kleur	Bodem	Inclusies	Richting	Interpretatie	Datering	Vondsten	FNR
1.1	1	1	vierkant	L 1X B 1x H 0,15m	GR	Nat steen	Nat steen, BS	N-Z	oudere vloerfase waar nadien tegels zijn aangebracht	NST	Nat steen	
2.1	2	1	vierkant	L 1X B 0,90x H 0,15m	GR, RO	BS tegel	BS, Nat steen	O-W	oudere vloerfase met tegels (L 16X B 16 cm)	NST	BS tegel	
3.1	3	1	rechthoek	L0,60x B 0,80x H 0,07	RO, BR	BS	BS	N-Z	ouder vloerniveau in baksteen afmeting (L 19x B 10 cm)	NST	BS tegel	
1.2	1	aa	rond	0,40 m	DGR	Nat steen	nat steen	N-Z	zuil van kelder	ME-Post ME	*	
1.3	1	2	vierkant	L 1X B 1x H 0,15m	DBR, BR	SZ2	BS fragm, HK wein	N-Z	vulling, laag depositie afval	ME-Post ME	nat steen, BS frag	
1.4	1	3	vierkant	L 1X B 1x H 0,15m	DBR	SZ2	matig HK, BS fragm	N-Z	laag, loopniveau, depositie afval	ME-Post ME	*	
4.1	4	1	rechthoek	L 3,20mx B1,50mx H0,12m	RO, BR	BS	BS, kalkmortel	O-W	vloer in BS, afmetingen bs (L 21cmx B 11cm)	NST	BS	
4.2	4	3	langwerpig	L 0,80mx 1,50m	DBR, GR	SZ2	Nat steen, BS, AW	O-W	vulling kuil,	late ME	AW, BS, Nat steen	
4.3	4	3	langwerpig	L 2,20mx B1,50mx H 2,80m	DBR	SZ2	, Bot, Nat steen, B	O-W	vulling kuil, winningskuil	late ME	Bot, AW, BS, Nat steen	
5.1	5	2	langwerpig	L0,50x B 0,30x H 0,08	RO, BR	BS	BS, kalkmortel	O-W	BS laag, muurtje onder bestaande vloer	NST	BS	
5.2	5	2	langwerpig	L0,60x B 0,30 L0,50x B	DBR	SZ2	BS, kalkmortel, HK	N-Z	vulling van winningskuil	ME-Post ME	*	
5.3	5	2	langwerpig	0,10m	DBR	SZ2	BS, HK, kalkmortel	O-W	insteek kelder muur	ME-Post ME	*	

Project code:

N°	Oorspronkelijk foto N°	Spoor/sporen	WP	Vlak	Wind-richting	Aard		Omschrijving	Extra info	Datum
						Vlak	Profiel			
0001	DSC02574	1.1	1	1	W			tegel vloer	zowel natuursteen als BS	19/01/2016
0002	DSC02578	2.1	2	1	Z			tegel vloer	gebakken tegels (L 16 x b 16 cm)	19/01/2016
0003	DSC02584	3.1	3	1	Z			bs vloer	uit nieuwe of nieuwste tijd	19/01/2016
0004	DSC02587	aavl	4	1	O			aavl		19/01/2016
0005	DSC02597	aavl	1	2	O			aavl		19/01/2016
0006	DSC02604	zuil	1	*	NO			zuil	zuil van gewelf	19/01/2016
0007	DSC02606	1.4	1	3	W			aavl		19/01/2016
0008	DSC02609	aavl	1	4	W			aavl		19/01/2016
0009	DSC02611	1.5	1	5	N			aavl	en fudering van zuil	19/01/2016
0010	DSC02617	4.2, 4.3	4	2	N			aavl	noordpijl ligt verkeerd	19/01/2016
0011	DSC02630	BP4.1	1	2	N			BP	boorpunt	19/01/2016
0012	DSC02638	aavl	3	2	O			aavl		19/01/2016
0013	DSC02640	aavl	2	3	O			aavl	hk aanwezig	19/01/2016
0014	DSC02641	PB 4.1, 4.2	4	3	N			boorstaal	boorstaal 4.1 en 4.2	19/01/2016
0015	DSC02646	PB 4.1, 4.2	4	3	N			BP	BP 4.2	19/01/2016
0016	DSC02648	aavl	5	1	W			aavl	wp5	19/01/2016
0017	DSC02649	prof Noord	1	5	N			profiel foto	met zuil en insteek zuil	20/01/2016
0018	DSC02653	prof west	1	5	W			profiel foto	met zuil en insteek zuil	20/01/2016
0019	DSC02655	prof Noord	4	4	N			profiel foto	sp 4.2 en 4.3 zichtbaar	20/01/2016
0020	DSC02661	aavl	2	3	Z			aavl		20/01/2016
0021	DSC02663	aavl	2	4	O			aavl		20/01/2016
0022	DSC02664	prof Noord	2	4	N			profiel foto	moeilijk om foto te trekken door kleine maar diepe afmeting put	20/01/2016
0023	DSC02666	BP4.3	4	4	W			BP	boorstaal 4.3	20/01/2016
0024	DSC02673	BP4.3	4	4	NW			BP	Locatie van BP	20/01/2016
0025	DSC02674	prof Zuid	1	5	Z			profiel foto	Fout op bortje moet wp 1 zijn	20/01/2016
0026	DSC02676	1.4	1	5	W			spoor foto	fout op bortje moet sp 4 zijn	20/01/2016
0027	DSC02678	1.4, 1.2	1	5	W			detail foto	fout op bortje moet sp 4 zijn	20/01/2016
0028	DSC02679	5.2, 5.3, 5.1	4	3	W			vlak foto		20/01/2016
0029	DSC02681	5.1	5	3	W			spoor foto		20/01/2016
0030	DSC02683	prof West	3	2	W			profiel foto		20/01/2016

Project code:

19024_Nederkouter

N°	Oorspronkelijk foto N°	Spoor/sporen	WP	Vlak	Wind-richting	Aard		Omschrijving	Extra info	Datum
						Vlak	Profiel			
0031	DSC02684	prof Noord	3	2	N			profiel foto		20/01/2016
0032	DSC02691	aavi	3	2	O			vlak foto	compleet MB	20/01/2016
0033	DSC02695	ander kelder	*	*	W			sfeer foto	aansluitende kelder voor beter zicht op structuur	20/01/2016
0034	DSC02708	prof Noord	5	4	N			profiel foto	met verdieping	20/01/2016
0035										
0036										
0037										
0038										
0039										
0040										
0041										
0042										
0043										
0044										
0045										
0046										
0047										
0048										
0049										
0050										
0051										
0052										
0053										
0054										
0055										
0056										
0057										
0058										
0059										
0060										

Project code:

3 300 428 1 67

Inventarisnr.	WP	Spoor	Vlak	Kwad	Profiel	Laag	datum	Materiaal categorie	Aantal	Datering	Opmerking (tekeningnummer, beoogd onderzoek, ...)
1	1	*	2	*	*	*	19/01/2016	bs	5	post-ME	tegel en dakpan
2	1	1.1	1	*	*	*	19/01/2016	bs	1	post-ME	tegel (afmeting 15x 15cm)
3	1	*	3	*	*	*	19/01/2016	bs	2	post-ME	tegel of dakpan
4	1	*	3	*	*	*	19/01/2016	bot	1	(post)-ME	dierlijk bot
5	1	*	3	*	*	*	19/01/2016	aw	4	ME	3 scherven grijs, 1 scherf rood
6	3	3.1	1	*	*	*	20/01/2016	bs	3	post-ME	2 rode bakstenen, 1 grijs hard gebakken baksteen
7	3	3.1	1	*	*	*	20/01/2016	bot	1	(post)-ME	dierlijk bot
8	1	*	4	*	*	*	19/01/2016	n.s.	3		natuursteen, niet bewerkt
9	2	*	2	*	*	*	20/01/2016	bs	2	post-ME	tegel of dakpan
10	2	*	2	*	*	*	20/01/2016	aw	6	(post)-ME	3 scherven rood, 3 scherven grijs
11	2	*	2	*	*	*	20/01/2016	bot	1	(post)-ME	dierlijk bot
12	4	2.2	2	*	AAVL	*	20/01/2016	bot	1	(post)-ME	dierlijk bot
13	4	2.2	2	*	AAVL	*	20/01/2016	aw	9	post-ME	8 scherven rood, 1 scherf grijs
14	2	*	3	*	*	*	20/01/2016	bot	6	(post)-ME	dierlijk bot
15	2	*	3	*	*	*	20/01/2016	aw	3	post-ME	1 scherf rood, 1 scherf grijs 1 scherf steengoed
16	2	*	3	*	*	*	20/01/2016	bs	1	post-ME	tegel of dakpan
17	2	2.2	2	*	*	*	19/01/2016	glas	1	post-ME	hol glas
18	4	*	2	*	AVL	*	19/01/2016	aw	19	post-ME	9 scherven rood, 8 scherven grijs, 2 scherven steengoed
19	4	*	2	*	AVL	*	19/01/2016	bot	9	post-ME	dierlijk bot
20	4	*	2	*	AVL	*	19/01/2016	schelp	2	post-ME	oestersschelpen
21	4	*	2	*	AVL	*	19/01/2016	met (slak)	1	post-ME	metalen slak
22	4	*	2	*	AVL	*	19/01/2016	bs	4	post-ME	tegel of dakpan
23	4	*	2	*	AVL	*	19/01/2016	leiste	1	post-ME	leiste

